

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เรื่องการศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญ ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

1.1.2 เพื่อศึกษาการดำเนินงาน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

1.1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

1.1.4 เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

1.1.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากร คือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประเภทกิจการการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธรจำนวน 138 กลุ่ม เก็บตัวอย่างแบบเจาะจงกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร ที่ได้รับการประเมินศักยภาพโดยรวมระดับดี ทั้งหมด 48 กลุ่ม ในช่วง พ.ศ. 2556 ประกอบด้วย คณะกรรมการกลุ่มๆ ละ 5 คน จำนวน 48 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 240 คน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้-รายจ่าย ภาคเกษตรรายได้-รายจ่ายนอกภาคเกษตร แหล่งเงินกู้ สภาพสังคม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในสังคม สมาชิกในครัวเรือน แหล่งความรู้ข่าวสาร

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของคณะกรรมการต่อการดำเนินงานของกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่ม ที่มาของทุน การจัดประชุมกลุ่มในรอบปีวัตถุประสงค์การดำเนินงาน กิจกรรมกลุ่ม ความสม่ำเสมอในการผลิตสินค้า แหล่งวัตถุดิบ แหล่งงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน การดำเนินการจัดหาตลาด ลักษณะการจำหน่ายผลผลิต การจัดสรรผลประโยชน์

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นคณะกรรมการต่อปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปอาหารและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย ด้านนโยบาย ด้านกรรมการเครือข่าย ด้านสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ ด้านการปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่ ด้านผลประโยชน์ที่ได้รับ ด้านการตลาด

ตอนที่ 4 ด้านความคิดเห็นของคณะกรรมการต่อแนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปอาหารและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร ประกอบด้วย ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มในระยะเตรียมการ/ก่อเกิดระยะก่อตั้ง ระยะดำเนินกิจกรรม และระยะขยายเครือข่าย

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตอาหารจังหวัดยโสธร ประกอบด้วย ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในระยะเตรียมการก่อเกิด ระยะก่อตั้ง ระยะดำเนินกิจกรรม และระยะขยายเครือข่าย

1.2.3 การทดสอบแบบสัมภาษณ์ ทำการทดสอบความตรงของเนื้อหา และความเชื่อมั่นโดยนำไปสอบถามประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่ใช้ศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 20 คน

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำอำเภอที่รับผิดชอบงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ในการนัดหมายสมาชิก โดยชี้แจงทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยพร้อมทั้งได้อธิบายถึงคำถามเป็นรายข้อ แล้วทำการ

สัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 240 คน เพื่อศึกษาถึงการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนเมษายน 2557 นำข้อมูลมาแยกประเภท จัดหมวดหมู่และลงรหัสข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตอาหารในจังหวัดยโสธร คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารมีอายุเฉลี่ย 48.12 ปี ส่วนใหญ่จบมัธยมศึกษาตอนปลาย เกือบทั้งหมด มีสถานภาพสมรส มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.37 คน ต่อครัวเรือน เกือบครึ่งเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน รองลงมาเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ส่วนมากมีตำแหน่งในชุมชน คือเป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้าน รองลงมาเป็นกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารในเรื่องวิสาหกิจชุมชนจากผู้นำชุมชนในระดับมาก รองลงมาได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับปานกลาง โดยรับจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อที่ได้รับความรู้ น้อยที่สุดคือหนังสือพิมพ์

1.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนมี อาชีพหลักคือการทำนา รองลงมาคือทำสวน ทำไร่ ประมง มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.95 คนต่อครัวเรือน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนา ระหว่าง 20,000-200,000 บาทต่อปี และมีรายได้จากการร่วมกิจกรรมกลุ่มสูงสุด 7,500 บาทต่อเดือน รายได้ครัวเรือนสูงสุด 200,000 บาท ส่วนรายจ่ายภาคเกษตรในครัวเรือนจากการทำนา เฉลี่ย 20,675 บาท และคณะกรรมการเกือบทั้งหมดกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เฉลี่ย 49,196 บาท

1.3.3 ความคิดเห็นของคณะกรรมการต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเห็นว่า การก่อตั้งกลุ่มเกิดจากผู้นำชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ทุนส่วนใหญ่เริ่มมาจากทรัพยากรของชุมชน ทุนทางปัญญาและระดมทุนจากสมาชิก จากหน่วยงานของภาครัฐ และสถาบันการเงิน เมื่อมีการประชุมส่วนใหญ่สมาชิกจะเข้าร่วมประชุม คณะกรรมการประมาณสองในสามเห็นว่าการผลิตส่วนใหญ่มีความสม่ำเสมอ ส่วนใหญ่เห็นว่าใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่จากท้องถิ่น รองลงมาเป็นวัตถุดิบจากแหล่งอื่น และน้อยที่สุดคือเจ้าหน้าที่จัดหาวัตถุดิบมาให้

คณะกรรมการประมาณหนึ่งในสามเห็นว่า แหล่งงบประมาณส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รองลงมาได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล และจากสำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด /กรมส่งเสริมการเกษตร คณะกรรมการมากกว่าครึ่งเห็นว่าลักษณะการจำหน่ายสินค้ามีทั้งปลีกและส่ง โดยสินค้ามีการฝากขายร้านค้าชุมชนมากที่สุด และรองลงมาขายตามงานเทศกาลต่างๆ การจัดสรรผลประโยชน์มีการจัดสรรตามจำนวนหุ้น รองลงมาเป็นการจัดสรรตามสัดส่วนของการทำงาน คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเป็นส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องเครือข่ายและมีขั้นตอนของการพัฒนาเครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถขยายสู่กลุ่มอื่นได้

1.3.4 ความคิดเห็นคณะกรรมการต่อปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร

ความคิดเห็นถึงปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

- ปัจจัยด้านการจัดการเครือข่ายมีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในภาพรวมในระดับมาก (เฉลี่ย 3.44) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับมาก ได้แก่ เรื่องการมีศูนย์เครือข่าย (เฉลี่ย 3.40) การกำหนดเป้าหมาย (เฉลี่ย 3.42) การมีกิจกรรมพบปะ (เฉลี่ย 3.54) และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับปานกลาง คือการดำเนินเครือข่ายด้านการแปรรูป (เฉลี่ย 3.40)

- ปัจจัยด้านนโยบายมีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในภาพรวมระดับมาก (เฉลี่ย 3.41) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมความเข้มแข็งด้านการผลิต (เฉลี่ย 3.43) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการให้สินเชื่อ/ให้ความรู้กับกลุ่ม (เฉลี่ย 3.43) และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายระดับปานกลางแก่การสนับสนุนให้มีกองทุนกลุ่ม (เฉลี่ย 3.36)

- ปัจจัยด้านกรรมการเครือข่าย มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในภาพรวมในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.29) เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ประเด็นที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับปานกลาง ได้แก่ความตั้งใจทำงานของคณะกรรมการเครือข่าย (เฉลี่ย 3.31) กรรมการเครือข่ายทำงานเป็นทีมเข้มแข็ง (เฉลี่ย 3.18) กรรมการเครือข่ายมีความซื่อสัตย์โปร่งใส (เฉลี่ย 3.25) การพิจารณาใช้เงินกองทุนควรมีการประชุมก่อนทุกครั้ง (เฉลี่ย 3.32) คณะกรรมการมีความสนใจช่วยเหลือสมาชิก (เฉลี่ย 3.33) คณะกรรมการมีการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก (เฉลี่ย 3.13) และปัจจัยด้านกรรมการเครือข่าย ที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับมาก ได้แก่ สามารถแก้ไขปัญหาได้เมื่อสมาชิกกลุ่มมีปัญหา (เฉลี่ย 3.42) และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหา (เฉลี่ย 3.37)

- **ปัจจัยด้านสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ**มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในภาพรวมในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.36) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าประเด็นที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับมากได้แก่ สมาชิกมีความสนใจให้ความร่วมมือในกิจกรรม (เฉลี่ย 3.40) ด้านความสนใจของสมาชิกในการเข้าร่วมประชุม (เฉลี่ย 3.31) ด้านความสนใจของสมาชิกในการรับการถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมแปรรูป (เฉลี่ย 3.30) การให้ความร่วมมือในการเก็บเงินเข้ากองทุน (เฉลี่ย 3.34) การยอมรับเงื่อนไขการใช้ประโยชน์จากกองทุน (เฉลี่ย 3.35) และด้านความซื่อสัตย์ของสมาชิกมีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายระดับมาก (เฉลี่ย 3.43)

- **ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่**มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมในระดับมาก (เฉลี่ย 3.41) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า การพบปะเยี่ยมเยียนสมาชิกอย่างสม่ำเสมอมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.36) การเสาะแสวงหาเพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (เฉลี่ย 3.36) และความสามารถในการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มและสมาชิกระดับมาก (เฉลี่ย 3.46) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอระดับมาก (เฉลี่ย 3.46)

- **ปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่ได้รับ** มีผลต่อการพัฒนาในภาพรวมระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.27) และเมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย ในระดับปานกลาง ได้แก่ ความรู้ที่ถูกต้องมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.18) ความมีชื่อเสียงในด้าน การแปรรูปมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.34) การมีรายได้มีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.21) การปรับปรุงคุณภาพของผลผลิตมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.28) การลดต้นทุนของการผลิตมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.20) และประเด็นที่มีผลในระดับมาก คือ การถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น (เฉลี่ย 3.41)

- **ปัจจัยด้านการตลาด**มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในภาพรวมในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.24) และเมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า ปัจจัยด้านการตลาดมีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายในระดับปานกลาง คือ การที่สินค้ามีคุณภาพมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.30) สินค้าตรงตามความต้องการของตลาดมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.22) การวางแผนด้านการตลาดสอดคล้องกับตลาดมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย (เฉลี่ย 3.19)

1.3.5 ความคิดเห็นของคณะกรรมการต่อแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร

จากการศึกษาพบว่าความคิดเห็นต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนใน 4 ระยะ มีดังนี้

- **ระยะเตรียมการ/ก่อเกิด** คณะกรรมการกลุ่ม เห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายในระยะนี้ในภาพรวมในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.83) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า คณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายระดับปานกลาง ในประเด็น การประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบถึงการรวมตัวเป็นเครือข่าย (เฉลี่ย 2.81) การมีกิจกรรมให้เกษตรกรมาพบปะทำความรู้จักกัน (เฉลี่ย 2.77) การมีการกำหนดการประชุมชี้แจงเรื่องเครือข่าย (เฉลี่ย 2.81) และการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้น (เฉลี่ย 2.94)

- **ระยะก่อตั้ง** คณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยกับแนวทางพัฒนาเครือข่ายระยะนี้ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.96) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายระดับปานกลางในประเด็น สมาชิกมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน (เฉลี่ย 2.98) การคัดเลือกกรรมการบริหารเครือข่าย (เฉลี่ย 2.92) การร่วมกันกำหนดเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนระดับ (เฉลี่ย 3.00) การจัดประชุมให้สมาชิกเครือข่ายได้พบปะแลกเปลี่ยนกันสม่ำเสมอ (เฉลี่ย 2.99) การจัดทำระเบียบข้อบังคับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (เฉลี่ย 2.93)

- **ระยะดำเนินกิจกรรม** คณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยกับแนวทางพัฒนาเครือข่ายระยะนี้ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.95) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มนี้เห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายระดับปานกลางในประเด็น สมาชิกเครือข่ายมีการประชุมร่วมกันสม่ำเสมอ (เฉลี่ย 2.81) สมาชิกเครือข่ายกำหนดเป้าหมายเครือข่ายร่วมกัน (เฉลี่ย 2.86) กำหนดแผนยุทธการดำเนินงานของเครือข่าย (เฉลี่ย 3.10) ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดร่วมกัน (เฉลี่ย 3.02) มีการสนับสนุนทรัพยากรซึ่งกันและกัน (เฉลี่ย 2.99) มีการสรุปและประเมินผลการดำเนินงาน (เฉลี่ย 3.02) จัดให้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง (เฉลี่ย 2.92) มีการเพิ่มพูนความรู้สมาชิกเครือข่าย (เฉลี่ย 2.94)

- **ระยะขยายเครือข่าย** คณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยกับแนวทางพัฒนาเครือข่ายในระยะนี้ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.79) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยในระดับปานกลาง ในประเด็น มีการติดต่อเชื่อมโยงด้านบริหารงานองค์กร (เฉลี่ย 2.79) มีการติดต่อเชื่อมโยงด้านการวางแผน (เฉลี่ย 2.83) ติดต่อเชื่อมโยงด้านการวางแผนวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม (เฉลี่ย 2.92) ติดต่อเชื่อมโยงด้านการบริหารการตลาด (เฉลี่ย 2.81) มีการติดต่อด้านการจัดการความรู้ (เฉลี่ย 2.78) ติดต่อเชื่อมโยงด้านกระบวนการจัดสินค้าและบริการ (เฉลี่ย 2.72) มีการจัดกิจกรรมให้สมาชิกได้พบปะ (เฉลี่ย 2.76) มีการประชุมสัญจร (เฉลี่ย 2.71) มีการสร้างแรงจูงใจเพื่อเกิดการเป็นเครือข่าย (เฉลี่ย 2.78) มีการสนับสนุนทรัพยากรซึ่งกันและกันในสมาชิกเครือข่าย (เฉลี่ย 2.88) ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในเครือข่าย (เฉลี่ย 2.80)

การสร้างผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดการบริหารงานของเครือข่าย (เฉลี่ย 2.82) และมีการติดต่อเชื่อมโยงด้านการบริหารสมาชิกระดับน้อย (เฉลี่ย 2.68)

1.3.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่าย

1) ปัญหา

ปัญหาในระยะเตรียมการ จากการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ระยะเตรียมการมีปัญหาในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 1.73) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า คณะกรรมการกลุ่ม เห็นว่ามีปัญหาในระดับปานกลาง ในประเด็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่สามารถรวมตัวกัน (เฉลี่ย 1.74) ไม่สามารถกำหนดการประชุม (เฉลี่ย 1.74) และไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้น (เฉลี่ย 1.73)

ปัญหาในระยะก่อตั้ง จากการศึกษาโดยรวมพบว่าระยะก่อตั้งมีปัญหาในระดับน้อย (เฉลี่ย 1.65) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีปัญหาในระดับน้อยในประเด็น ไม่สามารถวางแผนการดำเนินงานได้ (เฉลี่ย 1.69) กำหนดการประชุมกันไม่ได้ (เฉลี่ย 1.66) ไม่สนใจกำหนดประเด็นปัญหาและการแก้ปัญหา (เฉลี่ย 1.63) ไม่มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับของเครือข่าย (เฉลี่ย 1.64)

ปัญหาในระยะดำเนินกิจกรรม จากการศึกษาโดยภาพรวมพบว่าระยะดำเนินกิจกรรมมีปัญหาในระดับน้อย (เฉลี่ย 1.56) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีปัญหาระดับน้อยในประเด็น ไม่มีกำหนดเวลาประชุมร่วมกัน (เฉลี่ย 1.54) สมาชิกร่วมประชุมไม่ครบองค์ประชุม (เฉลี่ย 1.56) ประเด็นการประชุมไม่สามารถแก้ปัญหาาร่วมกันได้ (เฉลี่ย 1.55) สมาชิกไม่สนใจคัดเลือกกรรมการบริหารเครือข่าย (เฉลี่ย 1.56) ไม่มีการกำหนดแผนกลยุทธ์ (เฉลี่ย 1.57) ไม่สามารถแก้ปัญหาให้สมาชิกได้กลุ่มมีปัญหาในการพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิตและแปรรูปอาหาร (เฉลี่ย 1.55) ไม่มีการสรุปประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย (เฉลี่ย 1.57) ไม่มีการให้ข้อมูลข่าวสาร (เฉลี่ย 1.59)

ปัญหาในระยะขยายเครือข่าย จากการศึกษาโดยรวมพบว่าระยะขยายเครือข่ายมีปัญหาในภาพรวมระดับปานกลาง (เฉลี่ย 1.67) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีปัญหาในระดับปานกลางในประเด็น ไม่มีการสร้างแรงจูงใจในการรวมเครือข่าย (เฉลี่ย 1.75) ไม่มีการสนับสนุนทรัพยากรซึ่งกันและกันในเครือข่าย (เฉลี่ย 1.84) ไม่มีการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆในเครือข่าย (เฉลี่ย 1.80) ไม่มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ (เฉลี่ย 1.80) และไม่มีการติดต่อกันในการทำกิจกรรมร่วมกันระดับน้อย (เฉลี่ย 1.64) สมาชิกไม่ร่วมจัดกิจกรรมระดับน้อย (เฉลี่ย 1.65)

2) ข้อเสนอแนะ

ระยะก่อเกิด คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 33.75) มีข้อเสนอแนะว่า มีความจำเป็นต้องมีการกระตุ้นจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง รองลงมา (ร้อยละ 32.08) เสนอแนะว่า การที่จะเป็นเครือข่ายได้กลุ่มต้องมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมก่อน (ร้อยละ 25.0) เสนอแนะว่าระยะก่อเกิดต้องมีความสนใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ต้องมีความจริงใจในการรวมกลุ่มและ (ร้อยละ 27.08) เสนอแนะว่า ต้องมีความจริงใจในการรวมกลุ่ม

ระยะก่อตั้ง คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 37.08) เสนอแนะว่า ควรมีการประชุมเพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหในพื้นที่ก่อน รองลงมา (ร้อยละ 31.25) เสนอแนะว่าควรมีการประชุมวางแผนดำเนินกิจกรรมร่วมกันและ (ร้อยละ 29.16) เสนอแนะว่ากลุ่มควรมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องก่อน

ระยะการดำเนินงานเครือข่าย คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 27.91) เสนอแนะว่า อยากให้มีการพัฒนากลุ่มเครือข่ายและเชื่อมโยงช่วยเหลือกันมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง รองลงมา (ร้อยละ 26.66) เสนอแนะว่า การสร้างเครือข่ายควรเป็นกิจกรรมประเภทเดียวกันก่อน

ระยะขยายเครือข่าย คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 30.0) เสนอแนะว่า ควรมีการต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

2. อภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่องนี้สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร

สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 48.12 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ส่วนใหญ่จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีระดับความรู้ที่ง่ายต่อการส่งเสริมสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริลักษณ์ ศรีสังข์งาม (2550) ที่ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าสมาชิกมีอายุเฉลี่ย 47.13 ปี แต่มีความขัดแย้งกันในระดับการศึกษาที่พบว่าระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบประถมศึกษาตอนปลาย ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษา และสถานศึกษามีการส่งเสริมในเชิงรุกให้โอกาสกับผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปให้มีความรู้และวุฒิการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการกลุ่มฯมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้นำชุมชนในระดับมาก รองลงมาจาก

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ ในระดับปานกลาง และน้อยที่สุดจากหนังสือพิมพ์ขัดแย้งกับผลการวิจัยของของ ศิริลักษณ์ ศรีสังข์งาม (2550) พบว่า การรับรู้ข่าวสารได้รับจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากที่สุด รองลงมาคือการรับรู้ข่าวสารจากผู้นำชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีมาก เนื่องจากต้องทำงานตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล อีกทั้งตำแหน่งเจ้าหน้าที่เทคนิคการเกษตรที่เคยรับผิดชอบในเรื่องส่งเสริมกลุ่ม และสถาบันเกษตรกรโดยตรงไม่มี การเผยแพร่ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงไม่รวดเร็วเท่าที่ควร แต่เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบตัวแทนคือผู้นำหมู่บ้าน อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน คณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลแทน

2.2 การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร

จากการศึกษาพบว่า การก่อตั้งกลุ่มเกิดจากผู้นำชุมชนมากที่สุด รองลงมาเกิดจากการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ จะเห็นว่าปัจจุบันผู้นำมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมให้เกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ เมื่อชุมชนใดมีผู้นำที่เข้มแข็งก็จะเกิดมีกลุ่มขึ้นมาได้และก่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน การรวมกลุ่มสมาชิกมีความรู้และความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าร่วมการประชุมที่เป็นหน้าที่โดยตรงของสมาชิกกลุ่มเพื่อพบปะ วางแผนงาน และการนำอุปสรรค ปัญหา ข้อเสนอแนะ เพื่อนำเสนอให้กลุ่มทราบเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา กิจกรรมการผลิตมีความสม่ำเสมอ ใจวัดดูดิบในท้องถิ่น ซึ่งทำให้มีการผลิตสม่ำเสมอสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า อีกทั้งยังช่วยลดต้นทุนสร้างมูลค่าให้กับวัตถุดิบในท้องถิ่นได้ ส่วนแหล่งงบประมาณกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีการจัดสรรผลประโยชน์ตามจำนวนหุ้น มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเครือข่ายเป็นส่วนใหญ่ ขั้นตอนของการพัฒนาเครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถขยายสู่กลุ่มอื่นได้ และมีความต้องการเครือข่ายด้านการตลาด ปัจจัยที่ก่อให้เกิดเครือข่ายได้โดยศักยภาพของชุมชน

2.3 ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

ด้านการจัดการเครือข่ายจากการศึกษาพบว่า สองในสามมีความคิดเห็นว่าการมีศูนย์เครือข่ายมีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย โดยการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การประสานงาน การติดต่อซื้อขาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการนำสินค้าที่มีมาแลกเปลี่ยนรวมถึงการจำหน่ายที่ศูนย์อีกด้วย และเกินครึ่งมีความเห็นว่าการดำเนินการของเครือข่ายในด้านการแปรรูปอาหารควรมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน อีกทั้งด้านนโยบาย เห็นว่านโยบายเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการผลิตมีความสำคัญ และนโยบายสนับสนุนกองทุนวิสาหกิจ

ชุมชนที่สนับสนุนจากหน่วยงานราชการและเอกชนให้สินเชื่อและความรู้เพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีผลในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจต้องมีความตั้งใจในการทำงาน ทำงานเป็นทีมอย่างเข้มแข็ง และมีการประชุมของคณะกรรมการในการพิจารณาการใช้เงินกองทุน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนก่อนนำไปใช้ทุกครั้ง สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีความสนใจในการรับการถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมแปรรูปอาหาร มีความสนใจในการเข้าร่วมประชุม และยอมรับเงื่อนไขในการใช้ประโยชน์กองทุนการผลิต ที่สำคัญการปฏิบัติงานตามโครงการ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่ต้องมีความเสียสละเพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการพบปะเยี่ยม เยียนสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ สามารถในการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มและสมาชิกได้ ผลประโยชน์ที่ได้รับ ได้รับความรู้ในการผลิตและแปรรูปอาหารที่ถูกต้องและเหมาะสม มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของชุมชน ในการผลิต/แปรรูปอาหาร มีวิธีการลดต้นทุนและลดความสูญเสียในระบบการผลิตและด้านการตลาด การมีสินค้าด้านการแปรรูปและผลิตอาหารที่มีคุณภาพ การมีสินค้าที่ตรงต่อความต้องการ ของตลาด การวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับตลาด เหล่านี้จึงจะเกิดเครือข่ายและสามารถพัฒนา เครือข่ายได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

2.4 แนวทางพัฒนาต่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัด ยโสธร

พบว่าระยะเตรียมการ/ก่อตั้ง ควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจะ ได้รับทราบข้อมูลของแต่ละกลุ่มทั้งด้านผลิต การตลาด การบริหารงาน ควรมีการกำหนดการประชุมเพื่อชี้แจงการพัฒนาเครือข่ายเพื่อทำความเข้าใจในการดำเนินการเป็นเครือข่ายร่วมกัน ส่วน ระยะก่อตั้งควรกำหนดกิจกรรมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนร่วมกันเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ การศึกษากิจกรรมร่วมกันในแต่ละกลุ่ม มีการจัดระเบียบข้อบังคับของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน การ คัดเลือกกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ความเป็นระเบียบ และเป็นแนวทางในการบริหารเครือข่ายฯ ระยะดำเนินกิจกรรมกลุ่มสมาชิกเครือข่ายควรมีการสรุป ประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อได้ทราบถึงผลการดำเนินกิจกรรมซึ่งจะได้นำไป ปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป มีการทำกิจกรรมตามแผนที่กำหนดร่วมกัน ที่สำคัญควรกำหนด กลยุทธ์การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และระยะขยายเครือข่ายควรมีการจัดการด้าน ความรู้เป็นอันดับแรก มีการจัดการตามแผนรองลงมา และมีการบริหารด้านการตลาด

2.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและ ผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร

2.5.1 ปัญหาและระดับความรุนแรงของปัญหา

ปัญหาในระยะเตรียมการ จากการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ระยะเตรียมการมีปัญหาในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า คณะกรรมการกลุ่ม เห็นว่ามีปัญหาในระดับปานกลาง ในประเด็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่สามารถรวมตัวกัน ไม่สามารถกำหนดการประชุม และไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้น

ปัญหาในระยะก่อตั้ง จากการศึกษาโดยรวมพบว่าระยะก่อตั้งมีปัญหาในระดับน้อย เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีปัญหาในระดับน้อยในประเด็น ไม่สามารถวางแผนการดำเนินงานได้ กำหนดการประชุมกันไม่ได้ ไม่สนใจกำหนดประเด็นปัญหาและการแก้ปัญหา ไม่มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับของเครือข่าย

ปัญหาในระยะดำเนินกิจกรรม จากการศึกษาโดยภาพรวมพบว่าระยะดำเนินกิจกรรมมีปัญหาในระดับน้อย เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีปัญหาในระดับน้อยในประเด็น ไม่มีกำหนดเวลาประชุมร่วมกัน สมาชิกร่วมประชุมไม่ครบองค์ประชุม ประเด็นการประชุมไม่สามารถแก้ปัญหาาร่วมกันได้ สมาชิกไม่สนใจคัดเลือกกรรมการบริหารเครือข่าย ไม่มีการกำหนดแผนกลยุทธ์ ไม่สามารถแก้ปัญหาให้สมาชิกได้กลุ่มมีปัญหาในการพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิตและแปรรูปอาหาร ไม่มีการสรุปประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย ไม่มีการให้ข้อมูลข่าวสาร

ปัญหาในระยะขยายเครือข่าย จากการศึกษาโดยรวมพบว่าระยะขยายเครือข่ายมีปัญหาในภาพรวมระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่าคณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีปัญหาในระดับปานกลางในประเด็น ไม่มีการสร้างแรงจูงใจในการรวมเครือข่าย ไม่มีการสนับสนุนทรัพยากรซึ่งกันและกันภายในเครือข่าย ไม่มีการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆในเครือข่าย ไม่มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ และไม่มีการติดต่อกันในการทำกิจกรรมร่วมกันระดับน้อย สมาชิกไม่ร่วมจัดกิจกรรมระดับน้อย

2.5.2 ข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ

ระยะก่อเกิด คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน มีข้อเสนอแนะว่า มีความจำเป็นต้องมีการกระตุ้นจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง การที่จะเป็นเครือข่ายได้กลุ่มต้องมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมก่อนว่าระยะก่อเกิดต้องมีความสนใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ต้องมีความจริงใจในการรวมกลุ่ม ต้องมีความจริงใจในการรวมกลุ่ม

ระยะก่อตั้ง คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเสนอแนะว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์หาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาในพื้นที่ก่อน แล้วควรมีการประชุมวางแผนดำเนินกิจกรรมร่วมกันและกลุ่มควรมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

ระยะการดำเนินงานเครือข่าย คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน เสนอแนะว่า
อยากให้มีการพัฒนากลุ่มเครือข่ายและเชื่อมโยงช่วยเหลือกันมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การสร้างเครือข่าย
ควรเป็นกิจกรรมประเภทเดียวกันก่อน

ระยะขยายเครือข่าย คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน เสนอแนะว่า ควรมีการ
ต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

3.1.1 วิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

โดยภาพรวมของคณะกรรมการกลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนา
เครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในจังหวัดยโสธร 5 ประเด็น ทั้งที่เป็นระดับมาก
เหมาะกับการส่งเสริมต่อยอด และที่เป็นปัญหานำมาซึ่งข้อเสนอแนะ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ต่อไป

ตารางที่ 5.1 ประเด็นบางส่วนและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูป
และผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

ด้าน	ประเด็น	ข้อเสนอแนะ
1. สังคมและ เศรษฐกิจ	- การศึกษาส่วนใหญ่จบ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย - สมาชิกในครัวเรือนมี ประมาณ 3 คนที่เป็น แรงงาน	- เป็นจุดแข็งในการส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ ความรู้ให้แก่คณะกรรมการเนื่องจากจะทำให้เกิด ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาเครือข่ายฯ ได้ดี - แรงงานในครัวเรือนมีน้อย และการทำการเกษตร ปัจจุบันจึงต้องอาศัยเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตและ การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องฝึกอบรมให้ความรู้ด้านต่างๆ รวมถึงเรื่อง เทคโนโลยีใหม่ๆ

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ด้าน	ประเด็น	ข้อเสนอแนะ
	- แหล่งความรู้ข่าวสาร ได้รับจากผู้นำชุมชน	- สร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้นำชุมชน พาผู้นำ ชุมชนไปทัศนศึกษาดูงานสถานที่จริง และกระจายข่าวสารผ่านผู้นำชุมชนให้มากขึ้น - เจ้าหน้าที่ต้องถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องผ่าน ผู้นำชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์ได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารถึงกันได้ รวดเร็วยิ่งขึ้น
2. การดำเนินงาน	- กลุ่มเกิดจากผู้นำและ หน่วยงานราชการ	- กลุ่มจะดำเนินกิจกรรมได้ต้องมีวัตถุประสงค์และ จุดมุ่งหมายเดียวกันดังนั้นกลุ่มจึงควรดำเนินกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและก่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่ม - ผู้นำ ต้องมีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล นำพาสมาชิกให้ประสบความสำเร็จในการดำเนิน กิจกรรม มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง - เจ้าหน้าที่ต้องมีการส่งเสริม จัดให้มีเวทีการเรียนรู้ ร่วมกัน ถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้สมาชิกมีทักษะต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ
3. ปัจจัยที่มีผล ต่อการพัฒนา เครือข่าย	- การมีศูนย์เครือข่าย กำหนดเป้าหมาย และ มีกิจกรรมพบปะ	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้งศูนย์เครือข่ายเพื่อ เป็นศูนย์กลาง ทั้งด้านการผลิต การถ่ายทอดความรู้ การตลาด และประสานงาน
	- นโยบายการผลิต สินค้า การจัดตั้ง กองทุน การให้บริการ สินเชื่อแก่กลุ่ม	- ควรมีทิศทางและสำรวจตลาดนำ เพื่อการวางแผน ในการผลิต - ควรมีการจัดตั้งกองทุนของกลุ่มฯ เครือข่ายฯ เพื่อ ประกันความเสี่ยงและเป็นกองทุนหมุนเวียน - หน่วยงานบูรณาการควรมีการให้บริการด้านสินเชื่อ ที่สนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจเพื่อความคล่องตัวในการ ดำเนินกิจกรรมในกลุ่มที่มีผลการดำเนินกิจกรรม ระดับดี

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ด้าน	ประเด็น	ข้อเสนอแนะ
4. แนวทางพัฒนาเครือข่ายฯ	- มีกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอ	- ควรมีการประชุมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งระดับผู้นำ สมาชิก การแสดงผลผลิต และผลิตภัณฑ์ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงทั้งด้านเครือข่ายระหว่างกลุ่มและกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม
5. ปัญหาในการพัฒนาเครือข่ายฯ	- ไม่มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ - ไม่สามารถรวมตัวกันได้ - ไม่มีการสร้างแรงจูงใจ - ไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้และสนับสนุนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ - จัดให้มีกิจกรรมการพบปะและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรเป็นตัวกลางให้เกิดการรวมตัวกันเมื่อรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแล้วเลือกตั้งคณะกรรมการเครือข่าย จัดทำระเบียบข้อบังคับ - เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรหาแนวทางสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ปลุกจิตสำนึกให้มีความรักและเป็นเจ้าของ จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อเกิดการเรียนรู้หาจุดอ่อนจุดแข็งของแต่ละกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เกิดการลดต้นทุน เกื้อหนุนกันระหว่างเครือข่าย เกิดเป็นรายได้ที่มั่นคง ก่อให้เกิดความยั่งยืน

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมแตกต่างออกไป

3.2.2 ควรทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดแนวทางและการปฏิบัติร่วมกัน กลุ่มสามารถรับทราบถึงข้อดีข้อเสียของการพัฒนาและเกิดเป็นเครือข่าย ละสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มได้ทันที